

וכן יש להסתפק: **בחדתא**, האם הסל הוא חדש, שיותר קשה להוציא את הלחם כיון שיוצאין שם חוטי האריגה, או **בעתיקא**, סל ישן, שיותר קל להוציא את הלחם.

וכן יש להסתפק: **בחמימא**, האם כוונתו ללחם שהוא חם וטבעו שנמעך ונשמט מהיד ולוקח יותר זמן להוציאו, או **בקריא**, בלחם קר שקל יותר להוציאו.

ב-ד וכן יש להסתפק: **בדחיטי**, האם זה לחם שעשוי מקמח של חיטים, שיותר קשה להוציאו, או **בדשערי**, בלחם שעשוי משעורים, שיותר קל להוציאו.

וכן יש להסתפק **ברכיכא**, האם זה לחם שנעשה בצורה מרוככת, והוא רך יותר, וממילא יותר קשה להוציאו, או **באקושא**, בלחם קשה, שיותר קל להוציאו כיון שהוא קשה.

ומסקינן: תיקו.

אמר רבי יצחק בר רב יוסף אמר רבי יוחנן

—

כל אחד ואחד מהתנאים שאמרו מהו השיעור של הסתירה. **בעצמו שיעור**, את השיעור של כדי ביאה של עצמו.

שואלת הגמרא:

והאיכא בן עזאי, דלא נסיב! הרי בן עזאי לא נשא אשה, כיון שנפשו חשקה בתורה, ואיך ידע את השיעור של ביאה.

מתרצת הגמרא:

איבעית אימא, נסיב נשא אשה, ופירש הוה, ואח"כ פרש ממנה.

ואיבעית אימא, מרביה שמייע ליה שכך קיבל מרבו.

ואיבעית אימא, "סוד ה' ליראיו", התגלה לו הענין ברוח הקודש⁽⁵⁾:

דרש רב עזירא —

זמנין, לפעמים אמר לה, דרש את זה משמיה **דרבי אמי, וזמנין, ופעמים אמר לה**, דרש את זה משמיה **דרבי אסי** —

כל האוכל לחם בלא נטילת ידים קודם הסעודה, **כאילו בא על אשה זונה**.

שנאמר — "כי בעד אשה זונה עד כבר לחם". ונדרש הפסוק מסופו לתחילתו, שבשביל כבר לחם האדם מתחייב בעונש, כאילו בא על אשה זונה.

ופריך:

אמר רבא: **האי "בעד אשה זונה עד כבר לחם"?**

"בעד כבר לחם עד אשה זונה" — מויבעי ליה!

אם כן, היה צריך להיות כתוב "בעד כבר לחם עד אשה זונה", שאז משמע שבשביל כבר לחם בלא ברכה יהיה עונשו חמור כעונש אשה זונה, אבל הרי בפסוק כתוב על אשה זונה "בעד", ועל כבר לחם כתוב 'עד', ומשמע להיפך.

אולם כבר כתב בשטמ"ק בשם הרא"ש דלא נתגלה מהו שיעור סתירה האוסרה, אלא נתגלה

5. והקשה המהר"ץ חיות הרי תורה לא בשמים היא, ואיך אפשר לפסוק על פי מה שנתגלה לו,

[היינו החלק של כף היד עד החיבור עם הזרוע] שיהיה להם דין של שני לטומאה עד שיטול את ידיו. והיינו, אם נוגע אדם טהור במשקה קודם נטילת ידיו, המשקה נטמא. וכן אם נוגע קודם נטילה בתרומה, התרומה נטמאת. והוא הדין לנטילת ידים לפני הסעודה, שצריך לטהרם, לפני שאוכל פת.

ולכן הדין הוא שצריך ליטול ידיו פעמיים, שהרי המים הראשונים נטמאו מחמת נגיעתם ביד, וצריך ליטול ידיו פעם שניה, כדי שהמים השניים יטהרו את המים הראשונים, שנטמאו מחמת טומאת הידים.

ואם לא יקפיד שהמים הראשונים יגיעו רק עד הפרק, אלא יבואו המים למעלה מהפרק, ואותם המים נטמאו כיון שהיו בתחילה על כף ידו. ואחרי כן, כבואו ליטול ידיו בפעם השניה, הרי הוא לא יקפיד ליטול ידיו שנית על אותו מקום שמחורץ לפרק כדי לטהר את המים הראשונים שיצאו חוץ לפרק.

ומעתה, אם ישפיל ידיו, המים הראשונים הטמאים, הנמצאים למעלה מן הפרק, יחזרו ממקומם שמעל הפרק, ויפלו שוב על היד, ויחזרו ויטמאו אותה, ולכן —

אלא, אמר רבא: דורשים את הפסוק להיפך, **שכל הבא על אשה זונה, לפרץ מבקש ככר לחם!** וכוונת הפסוק לומר, שכל הבא על אשה זונה, הוא נהיה עני עד כדי שיצטרך לבקש ככר לחם:

אמר רבי זריקא אמר רבי אלעזר —

כל המזלזל בנטילת ידים, מי שאוכל תמיד בלא נטילת ידים, **נעקר מן העולם!** כיון שחיוב נטילת ידים הוא מדברי חכמים, וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה, וכמו שכתוב בספר קהלת 'ופורץ גדר ינשכנו נחש'. לכך, מי שפורץ את גדרן של חכמים ואינו נוטל ידיו, חייב מיתה⁽⁶⁾.

אמר רב חייא בר אשי אמר רב —

כשנוטל מים ראשונים לפני הסעודה, צריך שיגביה זרועות ידיו למעלה, וכשנוטל מים אחרונים שלאחר הסעודה, צריך שישפיל ידיו למטה.

תניא נמי הכי, למדנו כן בברייתא —

מבואר במסכת ידים שרבנן גזרו על הידים

שמזלזל תמיד בנטילת ידים יהא נעקר מן העולם על ידי עניות.

ועל קושיית התוס' מהגמרא בשבת, תירץ בספר באר שבע שלכך דקדק רש"י וכתב מזלזל תמיד, והיינו, שאם הוא מזלזל תמיד ואינו נוטל ידיו, הוא חייב מיתה, אבל אם הוא רגיל בנטילת ידיו, אלא שאינו מדקדק בה כהלכה, סופו שבא לידי עניות.

ואפשר לומר עוד, שהגמרא כאן מדברת על מי שאינו נוטל מחמת שאינו מחשיב את תקנות

לו שאם היה נשוי היה זה זמן שיעור ביאתו, ומכח זה דן בן עזאי דזהו שיעור סתירה לאוסרה על בעלה, ואינו בכלל תורה מן השמים.

6. כן הוא שיטת רש"י. והקשו בתוס', אם כן הרי כן דינו של כל העובר דבר חכמים הוא, ומדוע כתבה הגמרא כן רק על מי שמזלזל בנטילת ידים, ועוד הקשו דבמסכת שבת מבואר, שהמזלזל בנטילת ידים סופו בא לידי עניות, ולכך פירשו התוס' שכוונת הגמרא לומר כי מי

הרי שדבר מיאוס נקרא טומאה. וכיון שהאוכל בלא ניגוב הוא דבר מיאוס, לכך נחשב כאילו אכל לחם טמא⁽⁹⁾.

שואלת הגמרא:

ומאי, ומה אנו דורשים מהסיפא של הפסוק "ואשת איש נפש יקרה תצוד".

מתרצת הגמרא:

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן —

כל אדם שיש בו גסות הרוח, לבסוף נכשל באשת איש!

שנאמר "ואשת איש נפש יקרה תצוד", והפסוק מתפרש מסיפא לרישא: נפש יקרה תצוד — הנפש היקרה תצוד את האשת איש.

הנוטל ידיו קודם הסעודה, צריך שיגביה זרועות ידיו למעלה, כיון שאנו חוששין שמא יצאו המים של הנטילה הראשונה חוץ לפרק, מחוץ לכף היד, ולא יקפיד שהנטילה השניה תהא גם על אותו מקום, ואז, אם ישפיל ידיו, יחזרו המים הטמאים שמעל הפרק, ויטמאו את הידים⁽⁷⁾.

אבל כשנוטל מים אחרונים שלאחר הסעודה, צריך להשפיל את ידיו, כדי שתרד הזוהמא. שהרי טעם נטילת מים אחרונים, בשביל להעביר את הזוהמא מעל ידו:

אמר רבי אבהו —

כל האוכל פת בלא ניגוב ידים, אדם שנטל ידיו, ולא ניגבם, דבר מאוס הוא⁽⁸⁾, והוא כאילו אוכל לחם טמא.

שנאמר — "ויאמר ה', ככה יאכלו בני ישראל את לחמם טמא" וגו'

כדין, מכל מקום יש כאן מאיסות, ולכך צריך לנגב ידיו. אולם בשולחן ערוך או"ח סי' קנ"ח סעיף י"ג פסק שעיקר טעם הניגוב אינו משום מיאוס אלא משום שיש כאן שיירי טומאה, ולכך אם הטביל ידיו או ששפך עליהם רביעית מים בבת אחת, כיון שאין המים נטמאים, אינו צריך ניגוב, וע"ש במשנה ברורה ס"ק מ"ו.

9. כתבו התוס' בפסחים [ז ב ד"ה על הטבילה], שאף על פי שבכל הברכות אינו מברך אלא עובר לעשייתן, מכל מקום אפשר לברך אחרי הנטילה קודם הניגוב, כי היות ומבואר בסוגיין שהאוכל בלא ניגוב כאילו אכל לחם טמא, חשיב הניגוב כחלק מהמצוה, ולכך כל שעדיין לא ניגב ידיו חשיב כעובר לעשייתן, ועי' בית הלוי חלק ב' סי' י"ב דהאריך בזה.

חז"ל, ולכן הוא מתחייב מיתה, אבל הגמרא בשבת מדברת על מי שסתם מזלזל בנטילת ידים, ואף שודאי שאינו חייב מיתה, בכל זאת בא לידי עניות.

7. על פי שיטת רש"י, ומבואר מדבריו שאם יקפיד שהנטילה השניה תהיה גם על המים שמעל הפרק המים טהורים. אולם שיטת הרבה ראשונים, והובאו בטור אורח חיים סי' קס"ב, שהמים השניים אין בכוחם לטהר את הראשונים כשהם למעלה מן הפרק, ורק עד הפרק הם יכולים לטהר אותם, ואפילו אם יקפיד לשפוך את המים לא יועילו לטהר ידיו.

8. על פי רש"י, ומבואר שטעם ניגוב הידים אינו מחמת הטומאה שעל הידים, אלא אפילו אם נטל

שואלת הגמרא:

אמר רבא — האי "נפש יקרה"? "נפש גבוהה" — מיבעי ליה!

אם כוונת הפסוק לאדם שיש בו גסות הרוח, היה צריך להיות כתוב "נפש גבוהה" ולא "נפש יקרה".

ועוד קשה, אם כן היה צריך להיות כתוב "היא תצוד", מיבעי ליה! שנפש הגבוהה היא תצוד את האשת איש.

מתרצת הגמרא:

אלא, אמר רבא —

הפסוק בא ללמדנו, שכל הבא על אשת איש, אפילו למד תורה

דכתיב בה על התורה — "יקרה היא התורה מפנינים", ודרשו חז"ל שכוונת הפסוק שהלומד מורה הוא יותר גדול מכהן גדול שנקרא "פנינים" כיון שנכנס לפני ולפנים.

אבל כיון שבא על אשת איש, העבירה היא תצודנו לדינה של גיהנם:

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי —

כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודת כוכבים.

ומגלן —

כתיב הכא בגסות הרוח "תועבת ה' כל גבה לב", הרי שגסות הרוח נקראת תועבה, וכתיב התם, בעבודה זרה, "ולא תביא תועבה אל ביתך", הרי שגם עבודה זרה נקראת תועבה. ולכן כל שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עבודת כוכבים.

ורבי יוחנן ידיה, הוא עצמו, אמר דרש —

מי שיש בו גסות הרוח, כאילו כפר בעיקר, כאילו כופר בהקדוש ברוך הוא.

שנאמר — "ורם לבבך, ושכחת את ה' אלהיך" וגו'

הרי שאם רם לבבך, מעלה אני עליך כאילו שכחת את ה' אלוקיך.

רבי המא בר הנינא אמר —

מי שיש בו גסות הרוח, כאילו בא על כל העריות.

משום שכתיב הכא, בגסות הרוח, "תועבת ה' כל גבה לב", וכתיב התם, בפרשת עריות "כי את כל התועבות האלו וגו'.

וכיון שעריות נקראו תועבות, לומדים שגסות הרוח שנקרא תועבה מביאה לידי עריות הנקראות תועבות.

עולא אמר — מי שיש בו גסות הרוח, כאילו בנה במה, כאילו עובד עבודה זרה.

שנאמר — "חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו, כי במה נחשב הוא".

אף שכתוב בפסוק "במה נחשב הוא", אל תיקרי "במה" בסגול, אלא במה בקמץ. הרי שאדם, שנשמה באפו, והיינו שנפשו חשובה בעיניו, נחשב לבמה של עבודת כוכבים.

שואלת הגמרא:

מאי מה דורשים מהסיפא של הפסוק "יד ליד לא ינקח"?.

מתרצת הגמרא:

אמר רב, כל שיש בו גסות הרוח⁽¹⁰⁾, אפילו הקנהו, השליטו להקדוש ברוך הוא שמים וארץ כאברהם אבינו, כביכול על כל הבריאה כמו אברהם אבינו, ומעלותיו כאברהם דכתיב ביה באברהם "הרימותי ידי אל ה' אל עליון קונה שמים וארץ" שהקנה להקב"ה כביכול שמים וארץ.

אף על פי כן, לא ינקה מדינה של גיהנם, אפילו אם יש לו את המעלות של אברהם אבינו, לא ינקה.

שואלת הגמרא:

קשיא לחו לדבי רבי שילא, לבני הישיבה של רב שילא —

האי "יד ליד לא ינקה"?

"ידי" מיבעי ליה! היה צריך להיות כתוב "ידי לא ינקה", וכמו שכתוב אצל אברהם, ומדוע כתוב יד ליד.

מתרצת הגמרא:

אלא, אמרי דבי רבי שילא —

כוונת הפסוק לומר, שאפילו קיבל תורה

כמשה רבינו, דכתיב ביה "מימינו אש דת למנו", וקיבל את התורה מידו של הקב"ה לידו, אפילו הכי לא ינקה מדינה של גיהנם.

שואלת הגמרא:

קשיא ליה לרבי יוחנן: האי "יד ליד", "יד מיד" מיבעיא ליה הרי היה צריך להיות כתוב "יד מיד", שהרי משה קיבל את התורה מידו של הקב"ה.

מתרצת הגמרא:

אלא אמר רבי יוחנן כוונת הפסוק היא לומר, ה-א

שאפילו עושה צדקה בסתר, שצדקה בסתר

זה מידו של העשיר לידו של העני,⁽¹⁾

ודכתיב בה, בענין צדקה בסתר, ש"מתן

בסתר יכפה אף", וגומר, שצדקה בסתר

מסירה חרון אף, מכל מקום, לא ינקה מדינה

של גיהנם.⁽²⁾

שואלת הגמרא:

אזהרה לגסי הרוח — מניין?⁽³⁾

אמר רבא, אמר זעירי —

כתוב בספר ירמיהו "שמעו והאזינו, אל

תגבהו". הפסוק מזהיר את בני האדם שלא

תהא להם גסות הלב.

10. על פי גרסת רש"י.

1. על פי לשון רש"י, וצריך עיון, כיון שנתן לו מידו לידו אינו מתן בסתר, וכמבואר ברמב"ם פרק י' מהל' מתנות עניים ה"ח וה"ט, דמתן בסתר, זה שלא ידע העני ממי לקח.

2. ועי' בבא בתרא [ט ב] גדול העושה צדקה בסתר יותר ממשה רבינו, דאילו במשה כתיב

"יגורתי מפני האף והחמיה", ואילו בצדקה כתיב "מתן בסתר יכפה אף", ואם כן יוצא, שרבי יוחנן אף הוסיף על דבי רבי שילא, שאפילו מי שנותן מתן בסתר ומשכך את הכעס אף יותר ממשה רבינו, לא ינקה מדינה של גיהנם.

3. ועי' במהרש"א שתמה על קושיית הגמרא, דהרי לענין איסורא, הרי כבר מבואר בכמה מקומות שיש איסור בגסות הרוח, ואם לענין